

Vychovávat ve svobodě

Je-li nám projevována důvěra, motivuje nás to, když však cítíme, že se nám nedůvěřuje, pak nás to ochromuje. Je proto velmi užitečné naučit děti hospodařit se svou svobodou.

09.04.2018

Bůh chtěl stvořit svobodná stvoření se všemi důsledky, které z toho vyplývají. Jako dobrý otec nám dal pravidla – mravní zákon –, abychom mohli svobodu používat správně, tj. tak, aby se obracela v náš prospěch.

Kromě toho ***chtěl podstoupit riziko naší svobody.***[1]

Jistým způsobem lze říci, že všemohoucí Bůh dobrovolně podřídil své vlastní úradky souhlasu člověka, ***žesestupuje na zem i s naší svobodou, s našimi nedokonalostmi, s naší lidskou bídou,***[2] protože má raději naši svobodně darovanou lásku než otročení loutek; je mu milejší ***zdánlivý*** neúspěch vlastních plánů, než ovlivňování naší odpovědi.

Svatý Josemaría cituje v *Cestě* „větu“ připisovanou svaté Terezii: „Terezo, já jsem chtěl..., ale lidé nechtěli.“[3] Kristova oběť na kříži je nejvýmluvnějším důkazem toho, jak dalece je Bůh ochoten respektovat lidskou svobodu; pokud On jde tak daleko – napadne křesťanského rodiče –, proč bych to já neudělal také?

Mít rád své děti znamená chtít jejich svobodu. Znamená to však také *riskovat, vystavit se působení jejich svobody*. Jedině tak ale může být jejich dospívání skutečně *jejich*, tj. vnitřním, vitálním rozvojem, a ne automatismem či reflexem podmíněným nátlakem a manipulací.

Stejně jako rostlina neroste proto, že za ni zahradník tahá, ale proto, že do sebe vstřebává živiny, dělá člověk pokroky v lidskosti do té míry, v jaké svobodně přebírá vzor, kterého se mu od počátku dostává. ***Rodiče, kteří milují pravdu a upřímně usilují o dobro svých dětí, se po udělení příslušné rady musejí s jemností stáhnout, aby nic nepoškodilo veliké dobro svobody, jež činí člověka schopným milovat Boha a sloužit mu. Musejí mít na paměti, že sám Bůh chtěl, aby ho lidé milovali a sloužili mu svobodně, a že vždy respektuje naše osobní rozhodnutí.***[4]

Chtěná a vyžadovaná svoboda

Chtít svobodu dětí je proto na hony vzdáleno bezstarostnému nezájmu o to, jak ji používají. Rodičovství výchovou rozvíjí, co začalo zplozením. Milovat svobodu dětí tedy také znamená umět ji *vyžadovat*.

Tak, jako Bůh jedná s člověkem *suaviter et fortiter*, mají i rodiče umět své děti vést k tomu, aby svých schopností využívaly tak, aby z nich vyrůstali dobří lidé. Dobrou příležitostí k tomu může být moment, kdy po nich děti chtějí, aby jim něco dovolili: v tu chvíli jim mohou rodiče odpovědět, že se mají po zvážení všech okolností rozhodnout sami, že si však mají položit otázku, zda to, oč žádají, je pro ně skutečně dobré, nebo ne, a také jim pomoci rozlišit potřebu od rozmaru, aby chápaly, že např. není dobré plýtvat něčím, co si jiní nemohou dovolit atd.

Můžeme si představit, že slovo „vyžadovat“ se vztahuje na jakousi opakovanou žádost: žádat (chtít) a vyžadovat. Není možné vyžadovat lidskou svobodu a nežádat (nechtít) přitom přijmout a respektovat její důsledky. Pravá úcta ke svobodě má podporovat intelektuální úsilí a mravní požadavky, jež mají člověku pomáhat přemáhat se a překonávat. Takový je způsob lidského růstu. Rodiče by měli např. po dětech vyžadovat, aby úměrně věku respektovaly určité hranice, a někdy by také měli přikročit k rozumnému a mírnému trestu – s patřičným vysvětlením a samozřejmě bez násilí.

Trpělivé projevení důvěry a povzbuzování přináší ty nejlepší výsledky. ***Dokonce ani v krajním případě, kdy se dítě rozhodne způsobem, který jeho rodiče z dobrých důvodů považují za chybný a vidí v něm zárodek budoucí nespokojenosti svého***

dítěte, není řešením násilí, nýbrž pochopení a – nejednou – schopnost zůstat po jeho boku a pomoci mu překonat obtíže, a bude-li třeba, získat z jeho špatného rozhodnutí co nejvíce dobrého.[5]

Formační činnost má v každém případě lidem pomáhat, aby *chtěli*; v konečném důsledku to znamená poskytovat jim rozumové a morální prostředky, aby byli schopni konat dobro z vlastního přesvědčení.

Umět napomínat

Respektovat člověka a jeho svobodu však neznamená schvalovat vše, co si dotyčná osoba myslí nebo dělá.

Rodiče by měli se svými dětmi hovořit o tom, co je dobré a co zlé, a někdy také sebrat nezbytnou odvahu k tomu, aby je napomenuli. Právě proto, že si svých dětí nejenom váží, ale také je milují, nemohou jim *tolerovat* jakékoliv chování.

Láska je tím nejméně tolerantním, velkorysým a shovívavým, s čím se můžeme v lidských vztazích setkat: třebaže je možné mít rád někoho s jeho chybami, není možné mít ho rád **pro** jeho chyby. Láska si přeje dobro člověka, chce, aby ze sebe vydal to nejlepší, aby dosáhl štěstí: proto ten, kdo miluje, bojuje proti nedostatkům druhého a toužebně si přeje pomoci mu je napravit.

Vždy budou důležitější klady člověka – alespoň potencionálně – než jeho nedostatky; právě jeho kladné stránky jsou tím, co ho činí milým. Nemilujeme však kladné stránky, ale osobu, která je má, a která může mít i jiné vlastnosti, jež už možná tak dobré nejsou. *Správné* chování bývá výsledkem mnohého *opravování*, a to bývá účinnější, probíhá-li v pozitivním duchu, upozorňováním především na to, co lze v budoucnu zlepšit.

Ve světle řečeného vidíme, že veškerý způsob výchovy apeluje na lidskou svobodu. Právě v tom se odlišuje výchova od *výcviku* nebo poučování. „Vychovávat ve svobodě“ je tedy nadbytkem slov: není tím řečeno nic jiného, než „vychovávat“.

Výchovná hodnota důvěry

Výraz „vychovávat ve svobodě“ nám nicméně umožňuje zdůraznit nutnost vytváření ovzduší důvěry. Jak již bylo naznačeno, očekávání druhých vkládaná do našeho chování fungují jako morální motivace našich skutků.

Je-li nám projevována důvěra, motivuje nás to, když však cítíme, že se nám nedůvěřuje, pak nás to ochromuje. Je to zřetelné především u mladších nebo dospívajících lidí, kteří ještě dotváří svůj charakter a oceňují mínění druhých.

Důvěřovat znamená mít v někoho víru, věřit mu, považovat ho za *schopného pravdy*: schopného ji vyslovit nebo si jí vážit, také však podle ní žít. Důvěra projevená druhému mívá zpravidla dvojitý účinek: okamžitý pocit vděčnosti plynoucí z vědomí, že jsme byli obdarováni, a pocit odpovědnosti.

Když mě někdo prosí o něco důležitého, očekává, že to udělám, protože věří, že to pro něj mohu udělat: má o mně dobré mínění. Jestliže mi důvěřuje, chci jeho očekávání splnit a nést odpovědnost za své činy. V někoho důvěřovat je velice moudrý způsob, jak mu něco svěřit.

Úspěch vychovatelů závisí z velké části na tom, zda dokážou v dětech takový postoj probudit. Zvláště rodiče by si měli získat důvěru dětí tím, že jim nejprve sami budou důvěřovat. Již od mala by je měli vést

k používání svobody: např. jim dávat drobné úkoly a vysvětlovat, co je dobré a co zlé. Postrádalo by to však smysl, kdyby chyběla vzájemná důvěra, cit, který pomáhá člověku otevřít své nitro, a bez nějž je těžké navrhovat cíle a ukládat povinnosti, které podporují osobnostní růst.

Důvěru je možné věnovat, získat, pěstovat, ale nelze ji ani prosazovat ani vynucovat. Důvěru si můžeme zasloužit příkladnou bezúhonností, tím, že *sami děláme* to, co chceme od druhých. Tak si získáme mravní autoritu potřebnou k tomu, abychom od nich mohli něco vyžadovat. Zjistíme také, že výchova **ve** svobodě umožňuje výchovu **ke** svobodě.

Vychovávat ke svobodě

Výchovu lze také chápat jako *uschopnění svobody* k tomu, aby člověk dokázal vnímat, co má hodnotu – co obohacuje a podněcuje růst –, a dokázal dostát požadavkům,

které z toho vyplývají. Lze toho dosáhnout tak, že budeme dětem ukazovat, jak mají svobodu používat, a ukládat jim povinnosti, které mají smysl.

Každý věk má své pozitivní stránky. Jednou z největkorysejších stránek mládí je schopnost důvěřovat a pozitivně reagovat na laskavě kladené požadavky. U mladých lidí, kteří byli pověřeni úkoly, které byli schopni zvládnout a považovali je za důležité – někomu pomoci, spolupracovat s rodiči při výchově –, lze v poměrně krátké době pozorovat markantní změny.

Kdo naopak děti jen rozmazluje, proti tomu se tato velkorysost obrátí špatným a mnohdy násilným způsobem. Na první pohled se sice takový přístup může zdát pohodlnější, ale nakonec to vyjde draho, a hlavně se tím nepomůže

dětem dozrát, protože nejsou připravovány na život.

Kdo je od dětství zvyklý myslet si, že se všechno řeší automaticky bez jakékoliv námahy nebo odříkání, pravděpodobně včas nedozraje. A až život udeří – což nevyhnutelně udělá –, už to možná nepůjde napravit. Člověk má utvářet svůj charakter, má se učit čekat na výsledky dlouhodobého a vytrvalého úsilí a přemáhat závislost na okamžitém plnění potřeb.

Hédonistické a konzumní prostředí, ve kterém dnes žijí rodiny tzv. „prvního světa“ – a mnoha oblastí méně rozvinutých zemí –, rozhodně nijak neulehčuje chápání významu ctnosti, ani to, že je důležité umět pozdržet uspokojení nějaké potřeby za účelem získání většího dobra.

Zdravý rozum za takových okolností zdůrazňuje důležitost úsilí: v současnosti má např. smysl

odvolávat se na sport, kde je vidět, že ten, kdo chce získat medaili, musí být ochotný vydržet dlouhé a náročné tréninky.

Člověk, který je schopen svobodně se zaměřit na dobro, jež skutečně „za něco stojí“, musí být většinou připraven poradit si s úkoly velkého významu (*aggredi*) a houževnatě vytrvat v úsilí i v momentě, kdy se dostaví malomyslnost a těžkosti (*sustinere*). Tyto dva rozměry statečnosti jsou zdrojem mravní síly potřebné k tomu, abychom se nespokojili s tím, čeho jsme už dosáhli, a vyvíjeli se dál a ještě více se zlepšili. V dnešní době je zvláště důležité jasně ukázat, že člověk, který disponuje takovou mravní silou, je *svobodnější* než ten, kdo ji nemá.

Všichni jsme povoláni k tomu, abychom dosáhli této *mravní svobody*, kterou lze získat pouze

mrvně dobrým používáním
svobodné vůle. Výzvou pro
vychoovatele – a především pro rodiče
– je, aby přesvědčivým způsobem
ukázali, že opravdu lidské užívání
svobody nespočívá ani tak v tom,
jestli děláme to, co se nám zrovna
chce, jako v tom, jestli děláme dobro,
protože chceme, což je, jak říkal
svatý Josemaría, ten
nejnadpřirozenější důvod.[6]

Je to cesta k osvobození se od dusivé
atmosféry podezírání a morálního
nátlaku, která nedovoluje pokojně
hledat pravdu a dobro a celým
srdcem se k nim přimknout.
Neexistuje větší slepota než slepota
toho, kdo se nechává strhávat
vášněmi a „žádostmi“ (nebo jejich
nedostatkem). Kdo dokáže usilovat
jen o to, na co má zrovna náladu, je
méně svobodný, než ten, kdo dokáže
usilovat – nejen teoreticky, ale i činy
– o nsnadno dosažitelné dobro.

Není většího neštěstí než neštěstí člověka, který touží po dobru, ale náhle zjistí, že se mu nedostává sil, aby ho dosáhl. Svoboda totiž nabývá svého plného významu, ***když slouží pravdě, která osvobozuje, když hledá nekonečnou Boží lásku, která nás zbavuje našich závislostí.***[7]

J. M. Barrio

[1] Svatý Josemaría, *Jít s Kristem*, č. 113.

[2] Tamtéž.

[3] Srov. Svatý Josemaría, *Cesta*, č. 761.

[4] Svatý Josemaría, *Rozhovory s mons. Escrivou de Balaguer*, č. 104.

[5] Tamtéž.

[6] Svatý Josemaría, *Jít s Kristem*, č. 17.

[7] Svatý Josemaría, *Boží přátelé*, č. 27.

.....

pdf | dokument generován automaticky
z [https://opusdei.org/cs-cz/article/
vychovavat-ve-svobode/](https://opusdei.org/cs-cz/article/vychovavat-ve-svobode/) (27.03.2025)